

Sebastião Salgado – vynikajúci fotograf s hlbokým environmentálnym cítením

Nevšedná výstava na „kolesách“, ktorej sa darí rušiť stereotypy

Projekt svetovo uznávaného fotografa Sebastião Salgada *WORKERS (Robotníci)* sa uvádza ako putovná výstava, a to v pravom zmysle slova. Výstavná expozícia je inštalovaná v troch špeciálne upravených vlakových vagónoch, ktoré putujú po 11-tich mestách Slovenska. Vlak zastavuje v staniciach, kde si táto nevšedná výstava hľadá a nachádza svoje publikum.

Ako celé Salgadovo dielo, aj tento projekt, ktorý bol prvýkrát uvedený v roku 1992, oslovuje divákov svojou naliehavosťou a hlbokým poslanstvom.

Doménou Sebastião Salgada je humanisticky zameraný fotografický dokument, ktorý privedol k absolútnej dokonalosti a v ktorom patrí medzi svetovú špičku. Pracuje na dlhodobých sociologicky orientovaných fotografických projektoch, ktoré sú vždy komplexne spracovanou štúdiou závažných spoločenských javov s environmentálnym dopadom. Tak je tomu aj v projekte *Workers*, ktorý vznikol počas 6 rokov v 25 krajinách sveta a Salgado v ňom neopakovateľným spôsobom zachytil pomaly miznúci svet manuálnej práce a jeho premeny v kontexte konca 20. storočia. Jeho čiernobiely, veľmi efektívne umelecké fotografie diváka zavedú do rôznych miest doslova po celej našej planéte – vidíme dych berúce ľudské mravenisko robotníkov zlatých baní v Brazílii, matku s deťmi nekonečne a trpezlivo zbierajúcu čajové lístky na plantáži v Rwande, dramatický boj medzinárodných tímov požiarnikov pri likvidácii požiarov ropných vrtov po konflikte v Kuvajte (tieto snímky sú výrečným dôkazom toho, že ani špičková technika by nič nedokázala bez odhodlaného ľudského úsilia)... Fotografie sú veľmi pestrá a prízračná mozaika, ktorá je najmä pre diváka z tzv. vyspelého sveta v mnohom objavná a je pripomienkou toho, čo je skryté za vecami, ktoré bez úcty a celkom samozrejme užívajú

Povrchová zlatá baňa v Serra Pelada (Brazília, 1986) © Sebastião Salgado

Výstava putovala vo vlaku ©Tomáš Kopečný

ktorých chce osloviť, stoja, a vytvára tak z výstavy široko dostupnú a s nadšením prijímanú udalosť – čo potvrdilo trojmesačné putovanie výstavy po mestách Českej republiky. Železničné stanice doslova ožili, miesto, kde sa inokedy ľudia v zhone míňajú, im poskytl očakávaný zážitok. Realizácia veľkých výstavných projektov touto mobilnou formou je vyústením programovej koncepcie galérie, ktorá dúfa, že sa jej podarí založiť tradíciu každoročne sa opakujúcich výstav vo vlaku. Galéria ocenila možnosť spolupracovať so Železničnou spoločnosťou Slovensko a Železnicou SR, ktorých podpora je pre úspech projektu zásadná a potrebná. Práve toto spojenie zdaniavo nesúrodých inštitúcií v

Sebastião Salgado © Radim Beznoska

me. Salgado tvorí s porozumením a bez páťosu, o to viac jeho dokonalé obrazy večného ľudského snaženia zaujmú a poskytnú silný zážitok. Fotografická galéria LGP sa rozhodla uviesť výstavu spôsobom, ktorý nielen umocnil vyznenie Salgadových fotografií, ale aj otvoril nové cesty ako divákovi umenie sprostredkovať. To, že výstava prichádza sama k svojim divákovi, prelmuje hradby, ktoré často medzi umením a tými,

sebe ukrýva ohromný potenciál – osloví široké publikum a zasadí umeleckú výpoveď o svete do nových súvislostí a urobí z nej organickú súčasť života moderného človeka.

Sú v živote náhody, ktoré nás nepotešia, ale sú aj také, z ktorých máme radosť a ktoré naše myslenie určitým smerom posunú. Mňa taká príjemná náhoda stretla v auguste, keď som sa celkom náhodne dozvedel, že na Hlavnej stanici v Bratislave bude vernisáž jedného z najlepších súčasných svetových fotografických dokumentaristov, brazílskeho fotografa Sebastião Salgada.

Sebastião Salgado je osoba mimoriadne zaujímavá. Narodil sa 8. februára 1944 v Brazílii, v rodine farmára. Z pôvodne medzinárodného ekonóma sa v roku 1973 stal náhle fotograf. Stačilo celkom málo, jeden pohľad cez hľadáček fotoaparátu, ktorý si kúpila jeho manželka – architektka. Stalo sa to v Paríži, kam

Salgado s manželkou unikol pred brazílskou vojenskou diktatúrou. Začiatky, samozrejme, nemal ľahké, ale jeho fotografická kariéra stúpala veľmi rýchlo. Už ako etablovaný fotograf sa zamerl na tematické cykly. Cyklus *Workers* vznikol v rokoch 1986 - 1992. Je dokumentom zachytávajúcím svet robotníkov pred nástupom plnoautomatizovanej výroby. Cyklus vznikol na Kube, Ukrajine, Indii, ale aj pri stavbe tunela pod kanálom La Manche... Na výbere 81 čiernobielych fotografií vidíme nielen človeka, ale aj prostredie, v ktorom pracuje. Fotografie majstrovsky dopĺňajú texty, ktoré stojí za to si pozorne prečítať.

Sebastião Salgado sa vo svojej umeleckej fotografickej tvorbe venuje prevažne dlhodobým projektom. Na začiatku zaujal projektom *Exodus*, kde zachytil ľudí, ktorí boli svedkami a účastníkmi masových vln migrácie vyvolanej vojnovými, náboženskými a sociálnymi konfliktami. V cykle *Workers* mapuje koniec obdobia tzv. prvej technickej revolúcie, počas ktorej vychádzal pokrok hlavne z tvrdej manuálnej práce. V súčasnej dobe Salgado pracuje na projekte *Genesis*, v ktorom chce ukázať súvislosti medzi chudobou a ekologickou deštrukciou na celom svete. Výsledkom jeho snaženia je záchrana toho, čo ešte na Zemi z pôvodných druhov zostalo. Záchrana rozmanitosti prírody je záchranou aj samého človeka. Salgado o tomto projekte hovorí: „Fotografoval som dlho ľudí, ktorí migrujú, bojujú o prežitie. Teraz chceme zachytiť planétu, na ktorej žijeme.“

Priznám sa, že Salgado ma zaujal nielen ako fotograf, ale aj ako človek s vyhraným ekologickým pohľadom na život okolo seba. Vyrastal na farme, ktorú zo 70 percent tvoril dažďový prales, dnes z neho zostalo necelých 0,3 percenta. Zničil sa prales, stratila sa rieka. Salgado spolu s manželkou a dobrovoľníkmi sa dali do boja za obnovu dažďového pralesa. Doposiaľ zasadili 750 tisíc stromov a podporu má tak od miestnych obyvateľov, ako aj od štátu. Predpokladajú vysadiť ešte cca 60 miliónov stromov. Nadácia, ktorú k tomuto účelu založili, vybudovala vzdelávacie stredisko, múzeum, dva divadlá, kino. Tento projekt obnovy dažďového pralesa je najväčším projektom ekologickej obnovy v Brazílii.

Filozofiu Salgada asi najlepšie vystihujú jeho vlast-

Ropné vrty (Kuvajit, 1991) © Sabastião Salgado

Robotníci zápasia so zvyškami starých súprav. Pri práci s kovovým náradím môžu vzniknúť iskry, vďaka ktorým by sa mohlo všetko ocitnúť v plameňoch

né slová: „Zmenil som názor na evolúciu. Skôr som si myslel, že vývoj ide vždy k lepšiemu. Teraz viem, že evolúcia môže smerovať kdekoľvek. Môžeme kráčať ku koncu ľudského druhu. Nie, že by som neveril v existenciu riešenia. Pokiaľ dokážeme dospieť k poznaniu, že sme ohrození, musíme jednať ináč. Máme dostatok zdrojov, skúseností a technických prostriedkov, aby sme problémy vyriešili. Zostáva otázka, či sme schopní pochopiť, čo sa snami deje.“

Pri práci na svojom novom fotografickom cykle *Genesis* Salgado dokumentuje v najširšom slova zmysle súčasný stav životného prostredia na Zemi. Smutný je aj jeho pohľad na vymierajúce druhy zvierat, ktoré spolu s domorodými kmeňmi v amazonskom pralesi, v africkom dažďovom pralesi, a v ďalších ešte zachovalých pôvodných ekosystémoch, tvoria súčasť jeho nového a podľa Salgada zrejme aj posledného cyklu. Jeho zatiaľ šesť vydaných autorských

publikácií patrí k vrcholným humanistickým dokumentom. Za svoju činnosť získal veľa medzinárodných ocenení. Treba poďakovať organizátorom, že sa s touto výnimočnou osobnosťou a jeho tvorbou môžu bližšie zoznámiť aj slovenskí diváci.

Ján Lichý

Na fotografiách výstavy sú zachytené dejiny našej doby. Snímky sú svojím spôsobom archeológiou obdobia známeho ako priemyselná revolúcia, doby, kedy muži a ženy vytvárali vlastnými rukami ústrednú os sveta.

Predstavy o výkone a efektívite sa menia a s nimi aj samotná povaha práce. Vysoko industrializovaný svet sa ženie dopredu obrovskou rýchlosťou, a to až dovtedy, kým sa nezastaví o budúcnosť. V skutočnosti je toto zrýchlenie času výsledkom práce ľudí vo všetkých častiach sveta, aj keď skutočný úžitok to prináša relatívne len máloktorým z nich.

Vyspelý svet vyrába pre tých, ktorí si môžu dovoliť konzumovať, teda približne pre jednu pätinu všetkej populácie. Zvyšné štyri pätiny obyvateľstva, ktoré by teoreticky mohli mať úžitok z nadprodukcie, nemajú žiadnu šancu zaradiť sa medzi spotrebiteľov. Títo ľudia odovzdali toľko zo svojich zdrojov a bohatstva blahobytnej časti sveta, že stratili možnosť vyrovnávať sa mu.

A tak naša planéta zostáva rozdelená, prvý svet zažíva krízu z prebytkov, tretí svet trpí nedostatkom a je tu ešte druhý svet, ktorý sa na konci 20. storočia pokúša začať znovu budovať na ruinách socializmu.

Osudom mužov a žien je tvoríť nový svet, odhaľovať nový život a mať stále na pamäti, že všetko, čo existuje, má svoje medze, všetko - okrem snov. A tak sa ľudia prispôbujú, odolávajú, veria a prežívajú.

Dejiny sú predovšetkým reťazou výziev, opakovaní a vytrvalosti. Je to nekonečný cyklus útlaku, pokory a hrôz, ale aj dôkaz schopnosti ľudskej bytosti prežiť. V dejinách neexistujú osamelé sny: každý, kto snívá, vdychuje život ďalšiemu.

Lelia Wanick Salgadová
kurátorka výstavy

Trapani (Sicília, 1991) © Sabastião Salgado

Posádky rybárskych člnov sa stretnú skoro ráno, aby mohli vyraziť na lov tuniakov